

Nr 23

Utlåtande i anledning av väckt motion om viss ändring av lagen om kollektivavtal.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 15, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Königson* hemställt »att riksdagen måtte besluta sådan ändring av kollektivavtalslagen, att, i de fall en fackförening med dess styrelse fällts till ansvar och dömts till skadestånd, annan medlem av denna förening än styrelseledamot icke kan dömas till skadestånd för samma brott, samt att vederbörande utskott måtte utarbeta erforderlig ändring i lagtexten».

Beträffande de skäl, som motionären anfört till stöd för sitt yrkande, får utskottet hänvisa till motionen.

Över motionen har utskottet i den ordning 46 § riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande från arbetsdomstolens ordförande, varjämte yttranden över motionen på utskottets begäran avgivits av Landsorganisationen i Sverige, Svenska arbetsgivareföreningen och Tjänstemännens centralorganisation. Redogörelse för yttrandena lämnas i det följande.

Gällande bestämmelser

Med kollektivavtal förstås enligt *lagen den 22 juni 1928 om kollektivavtal* avtal mellan arbetsgivare eller förening av arbetsgivare, å ena, och fackförening eller annan liknande förening av arbetare, å andra sidan, om villkor, som skall lända till efter rättelse för anställning av arbetare, eller om förhållandet i övrigt mellan arbetsgivare och arbetare.

I lagen ges regler bl. a. om kollektivavtalens rättsverkan. Enligt 2 § är kollektivavtal, som slutits av förening, beträffande yrkesgrupper och område, som avses i avtalet, bindande jämväl för medlem i föreningen, vare sig han inträtt före eller efter avtalet; dock ej i den mån han redan är bunden av annat kollektivavtal. Utträder medlem upphör han ej på den grund att vara bunden av avtalet. Enligt 4 § må arbetsgivare eller arbetare, som är bundna av kollektivavtal, under den tid avtalet är gällande icke vidtaga arbetsinställelse (lockout eller strejk), blockad, bojkott eller annan därmed jämförlig stridsåtgärd i fall, som närmare anges i paragrafen.

Är förening eller medlem däri bunden av kollektivavtal, må föreningen enligt nämnda § 4 ej anordna eller eljest föranleda stridsåtgärd, som en-

ligt vad sålunda stadgats icke är lovlig, ej heller genom lämnande av understöd eller på annat sätt medverka vid olovlig stridsåtgärd, som medlem vidtagit. Förening, som själv är bunden av kollektivavtal, vare jämväl pliktig att söka hindra sina medlemmar att vidtaga olovlig stridsåtgärd eller att, om sådan redan vidtagits, söka förmå dem att häva den.

Vad i 4 § stadgas skall gälla, ändå att avtalet innehåller bestämmelse, som strider häremot. Har i kollektivavtal upptagits föreskrift om längre gående förpliktelse, skall den lända till efterrättelse.

Åsidosätter arbetsgivare eller arbetare sina förpliktelser enligt kollektivavtal eller kollektivavtalslagen skall han enligt 8 § i lagen gälda därav uppkommen skada. Detsamma gäller om förening. Vid bedömande om och i vad mån skada uppstått skall hänsyn tagas även till intresset i avtalets upprätthållande och övriga sådana omständigheter av annan än rent ekonomisk betydelse. Om det med hänsyn till den skadevållandes ringa skuld, den skadelidandes förhållande i avseende å tvistens uppkomst, skadans storlek eller omständigheterna i övrigt finnes skäligt, må skadeståndets belopp nedsättas; fullständig befrielse från skadeståndsskyldighet må ock äga rum. Ej må i något fall skadestånd ådömas enskild arbetare till högre belopp än 200 kronor.

Om flera är ansvariga för skada skall enligt 9 § skadeståndsskyldigheten dem emellan fördelas efter den större eller mindre skuld, som provas ligga envar till last.

Bestämmelserna i 8 och 9 §§ är icke tvingande. Parterna kan således genom avtal åsidosätta föreskrifterna i nämnda paragrafer.

Skadestandsreglernas utformning år 1928

Förslag till lag om kollektivavtal förelades riksdagen genom *proposition* nr 39 år 1928. De i förslaget upptagna reglerna om skadestånd för åsidosättande av kollektivavtal eller av lagens bestämmelser avvek i viss utsträckning från de sedermera lagfästa. Sålunda hade bland de omständigheter som kunde medföra nedsättning av skadeståndets belopp skadans storlek icke särskilt angivits. Ej heller hade någon maximigräns stadgats för det skadestånd, som kunde ådömas enskild arbetare. Vidare upptog förslaget en bestämmelse av innehåll att förening, som jämte medlemmar däri vore skadeståndsskyldig, kunde förpliktas att till den, som lidit skadan, gälda även den del av skadeståndet, som belöpte på medlemmarna. I sådant fall skulle emellertid föreningen äga att av medlemmarna söka åter vad föreningen erlagt utöver sin andel.

Andra lagutskottet behandlade förslaget i sitt utlåtande nr 36 år 1928. Utskottet föreslog till en början den ändringen i skadestandsbestämmelserna att bland de omständigheter, som kunde medföra nedsättning av skadeståndets belopp, även skadans storlek upptogs. Vidare framhöll ut-

skottet att ehuru nedsättning av skadeståndets belopp kunde ske enligt de föreslagna bestämmelserna, utgivandet av skadeståndet dock kunde vara synnerligen betungande, särskilt för enskilda arbetare, som ofta befunne sig i mindre god ekonomisk ställning. Med hänsyn härtill syntes det utskottet lämpligt, att en maximigräns stadgades för det skadestånd, som kunde ådömas enskild arbetare. Utskottet fann att gränsen borde sättas vid 200 kronor. Härigenom, uttalade utskottet, torde skydd beredas arbetarna mot alltför betungande följder av avtalsbrott men samtidigt vunnas möjlighet till utdömmande av ett verksamt skadestånd. Den föreslagna regeln om solidarisk ansvarighet för förening och medlem fann utskottet för sin del mindre lämplig och framhöll att det åtminstone för en arbetarförening i många fall torde vara mycket svårt att av sina medlemmar utkräva deras andel av ett utdömt skadestånd, varför föreningen därför ofta torde komma att få slutligt svara för hela beloppet. Utskottet föreslog därför att sistnämnda bestämmelse skulle utgå.

Riksdagen godkände utskottets utlåtande.

Remissyttrandena

Arbetsdomstolens ordförande framhåller i sitt remissyttrande att arbetsdomstolen under årens lopp haft att pröva åtskilliga mål, vari fråga varit om skadeståndsskyldighet för olovlig stridsåtgärd. Härvid hade — samtidigt som principer för inträde av organisationens ansvarighet utbildat sig — kommit under bedömande fördelningen av ansvarigheten mellan organisationen och de enskilda medlemmarna med hänsyn till omständigheterna i olika fall. Mål om olovlig stridsåtgärd, som under den första tiden av domstolens verksamhet icke varit sällsynta, hade under senare år blivit alltmer sällan förekommande. De i april 1954 inträffade olovlige hamnarbetarstrejkerna i flertalet av landets större hamnar hade emellertid medfört en plötslig ansvällning av dylika mål och riktat uppmärksamheten på frågorna om en avtalsbunden organisations och dess medlemmars ansvarighet för en olovlig stridsåtgärd. I domarna i hamnarbetarmålen hade arbetsdomstolen i flertalet fall ålagt såväl organisationen som dess enskilda medlemmar skadeståndsskyldighet. — Efter en redogörelse för vissa omständigheter i hamnarbetarmålen berör arbetsdomstolens ordförande sättet för uppkomsten av olovlig stridsåtgärd och anför:

Bakom förslaget torde ligga det antagandet att initiativet till en olovlig stridsåtgärd utgår från organisationens styrelse och att medlemmarna lojalt och oreflekterat ställa sig dess direktiv till efterrättelse. Ehuru det icke kan uteslutas, att en fackföreningsledning i en viss situation väljer att söka åstadkomma en olovlig stridsåtgärd i ett visst syfte och därvid underlåter att upplysa medlemmarna om åtgärdens lag- och avtalsstridiga karaktär, måste det numera betecknas som rena undantagsfall, att en otillåten konflikt uppstår på detta sätt. I fråga om huvudorganisationerna torde man

över huvud taget icke ha anledning räkna med ett sådant förfarande. Erfarenheten ger vid handen, att initiativet till en olovlig stridsåtgärd i allmänhet utgår från medlemmarna eller en grupp bland dem, som rycker de andra med sig. Såvitt det kunde utredas i hamnarbetarmålen — i vilka några yrkanden mot fackförbundet icke framställdes, då detta redan från början mycket bestämt tagit avstånd från strejkerna — hade initiativet till strejkerna utgått från medlemmarna eller en grupp av dessa. Här hade fackförbundet redan på ett tidigt stadium förklarat, att arbetsnedläggelserna vore olagliga och ålagt arbetarna att återgå i arbete. Även de lokala fackföreningsstyrelserna hade i regel för de strejkande arbetarna framhållit att konflikterna vore olagliga. Detta till trots hade medlemmarna nedlagt arbetet eller fortsatt att strejka. Att ansvarighet i vissa av dessa fall inträtt även för den lokala fackföreningen har berott på att fackföreningsstyrelsens åtgärder mot strejken ansetts ha varit otillräckliga eller att fackföreningen vid möte fattat beslut om fortsatt strejk.

Om man sålunda kan säga att numera initiativet till en olovlig stridsåtgärd i regel utgår från medlemmarna eller en grupp av dessa kan dock förekomma en växelverkan mellan medlemmarna och en organisationsledning, vilken kan leda till konfliktens utbrott eller utvidgning. Så är det t. ex. ej ovanligt att initiativet till konflikten tages av medlemmarna eller en grupp av dessa, att styrelsen därvid ej ingriper med tillbörlig kraft för att hindra konflikten utan visar sig tvehågsen, varför medlemmarna föranledas att tro att styrelsen i själva verket icke motsätter sig åtgärden, samt att medlemmarna därpå förverkliga sina avsikter. Det torde emellertid icke heller i detta fall kunna med fog påstås, att konflikten är en följd av medlemmarnas benägenhet att oreflekterat följa organisationsledningen.

Arbetsdomstolens ordförande uttalar att det sagda torde utgöra tungt vägande skäl mot en sådan begränsning av skadeståndsskyldigheten för de enskilda medlemmarna, som motionären föreslagit; den nuvarande ordningen måste sålunda anses äga företräde då den gäve möjlighet att utkräva ansvaret för en olovlig stridsåtgärd av dem, som i första hand hade skuld till densamma. I sådana fall, då organisationsstyrelsen gjort allt som stått i dess förmåga för att avvärja eller begränsa en olovlig stridsåtgärd men ansvarighet för organisationen likväl inträtt på grund av medlemmarnas beslut vid organisationsmöte, måste det till och med betecknas som stötande, om medlemmarna — såsom föreslås i motionen — skulle gå fria från ansvar. Vidare anför arbetsdomstolens ordförande:

Emellertid bör också skadeståndets karaktär av sanktion såsom påföljd för åsidosättande av fredsplikten uppmärksammas. Ur sanktionssynpunkt är det givetvis av stor betydelse att den felande parten får vidkännas följderna av sitt otillåtna förfarande. Inom åtskilliga fack förekommer att lokalavdelningarna äro organiserade i underorganisationer (sektioner, verkstadsklubbar o. d.), vilka ingalunda alltid ha några egna kassor. Därest en sådan organisation förpliktas utgiva skadestånd för en av dess medlemmar vidtagen olovlig stridsåtgärd och skadeståndsskyldighet enligt motionärens förslag skulle vara utesluten för medlemmarna, komme den felande parten i realiteten icke att drabbas av någon som helst påföljd för sitt otillåtna förfarande.

Vidare uttalar arbetsdomstolens ordförande, att den av motionären föreslagna ordningen i själva verket icke skulle kunna tillgodose det syfte, som motionären haft för ögonen, nämligen att från skadeståndspåföljd skydda organisationsmedlemmar, som misslets av sin fackliga ledning och låtit sig dragas med i en olovlig stridsåtgärd. Arbetsdomstolens ordförande fortsätter:

Det föreslås nämligen att skadeståndsskyldighet för medlemmarna skulle vara utesluten endast i sådana fall, då fackföreningen redan förpliktats utgiva skadestånd. Då det står arbetsgivarparten fritt att antingen först föra talan mot fackföreningen och sedan mot de enskilda medlemmarna, eller att anhängiggöra målen i omvänd ordning eller, såsom ett tredje alternativ, att i samma mål föra talan såväl mot föreningen som mot dess medlemmar, skulle arbetsgivarparten alltid kunna undvika den föreslagna begränsningen genom att föra skadeståndstalan mot de enskilda medlemmarna först och därefter, sedan skadeståndsskyldighet ålagts medlemmarna, föra talan mot fackföreningen.

Arbetsdomstolens ordförande framhåller slutligen att motionens syfte väl kan tillgodoses redan med den utformning, som kollektivavtalslagen nu har. Därest det i ett mål om skadestånd av enskilda fackföreningsmedlemmar skulle framkomma, att deras otillåtna förfarande haft sin grund i att de misslets av sin fackliga ledning, torde detta utgöra en sådan omständighet, som kunde föranleda jämkning av skadeståndet eller fullständig befrielse däriifrån enligt bestämmelserna i lagens 8 §.

Landsorganisationen anmärker i sitt remissyttrande att det må vara riktigt att man, som motionären framhållit, inte alltid kan förutsätta att »varje» medlem skall vara kompetent att bedöma rättsläget vid t. ex. en arbetsnedläggelse. Men motionen avsåge ju att, för det fall en fackförening ådömts skadestånd, från skadeståndsansvar generellt utesluta alla andra enskilda än styrelseledamöter oavsett vederbörandes faktiska insikt om handlingens lag- och avtalsstridighet och även oavsett hans medverkan vid och ev. faktiska ansvar för aktionens igångsättande. LO fortsätter:

Det är tydligt att fall kan förekomma, där rättsläget undandrar sig vissa enskilda medlemmars bedömande. Fall av denna art är dock förutsedda redan i gällande lag i och med bestämmelserna i 8 § om nedsättning av eller befrielse från skadestånd. Regeln om jämkning eller befrielse från skadestånd med hänsyn till den skadevållandes ringa skuld ger just möjlighet att vid påföljdsfrågans bedömande beakta, huruvida vederbörande varit medveten om handlingens otillåtlighet eller på grund av bristande insikt och erfarenhet saknat förmåga att riktigt bedöma handlingens innebörd.

LO anmärker vidare att det vore oklart vad motionären åsyftade med »facklig ledning». Närmast syntes motionären avse avdelningsstyrelsen. Det finnes emellertid även en förbundsledning, och läget kunde vara det, att t. ex. en konflikt ej blott vidtagits utan förbundsstyrelsens stadgeenligt

erforderliga medgivande utan också fortsatts i strid mot denna styrelsens tillkännagivna ståndpunkter och förständiganden om återgång i arbete. Motionären syntes frånräkna en sådan inställning från förbundsledningens sida betydelse för bedömande av frågan om enskilt ansvar, så snart avdelningen ådömts skadestånd på grund av avdelningsmötets eller avdelningsstyrelsens förhållande i fråga om konfliktens uppkomst eller utveckling. Att i sådana och andra uppenbara fall av rättsstridighet motivera en påföljdsbefrielse med vederbörandes bristande omdömesgillhet vore, enligt LO, att betänkligt underkänna de fackligt organiserade svenska arbetarna. Slutligen uttalas att LO funne den föreslagna lagändringen opåkallad.

Tjänstemännens centralorganisation framhåller bl. a. att det är oklart vad motionären menar med »facklig ledning». TCO anför i denna fråga:

Ofta förekommer att förbundsledning, avdelningsstyrelse och klubbstyrelse har olika uppfattning om en viss stridsåtgärds tillåtlighet. Motionären åberopar att när en medlem i en fackförening »följer sin ledning», så har han bara handlat i enlighet med facklig solidaritetskänsla. Man kan fråga sig, om enligt motionärens mening befrielse från skadestånd skall utgå, när förbundsledningen har förklarat, att arbetarna bör upphöra med stridsåtgärden, men klubbstyrelsen eller avdelningsstyrelsen anser, att stridsåtgärden bör vidtagas. Under de s. k. vilda strejkerna vid hamnarna förra året förekom att förbundsledningen uppmanade arbetarna att återgå till arbetet, medan lokalavdelningens styrelse intog en vacklande hållning eller rent av tillstyrkte stridsåtgärdena. Likaså förekom att på avdelningsmöte erhöles majoritet för fortsatt strejk trots att såväl förbunds- som lokalavdelningsstyrelsen uppmanat till återgång till arbetet. Man kan fråga sig, hur ansvaret i ett sådant fall skall bedömas.

Beträffande fackföreningsmedlems möjlighet att bedöma om en konflikt är laglig eller ej och därmed sammanhängande frågor anför TCO:

Vidare framhåller motionären, att man inte kan förutsätta att varje medlem av en fackförening skall vara tillräckligt insatt i en fråga och omdömesgill, så att han kan bedöma, om en konflikt är olaglig eller inte. Situationen kan emellertid vara den, att en del medlemmar klart uppfattar åtgärdens olaglighet men trots detta deltar i den olovliga konflikten. Andra medlemmar däremot uppfattar inte, att åtgärden är olaglig, men handlar på samma sätt som den första gruppen. I ett sådant fall menar motionären tydligen, att befrielse från skadeståndsskyldighet bör gälla för båda kategorierna. Det kan emellertid starkt ifrågasättas, om detta resultat är tillfredsställande ens från motionärens egna utgångspunkter, att även den som medvetet bryter mot lagens bestämmelser går fri från skadestånd.

TCO uttalar, att de nuvarande bestämmelserna om skadestånd i kollektivavtalslagen är väl avvägda och att några skäl till ändring icke föreligger.

Svenska arbetsgivareföreningen pekar i sitt remissyttrande på att motionären som skäl för den föreslagna ändringen anfört, att varje medlem av en fackförening icke kunde förutsättas vara så omdömesgill, att han gentemot sin fackliga ledning kunde bedöma om en viss åtgärd vore laglig eller

ej. Till synes åsyftade motionären närmast det fallet att styrelsen för en fackförening tagit initiativet till en åtgärd som de enskilda fackföreningsmedlemmarna i god tro antagit vara lovlig men som vid en rättslig prövning visat sig vara otillåten. Skulle ett sådant fall föreligga till bedömning torde det finnas anledning antaga att frågan om de enskilda fackföreningarnas ansvar av arbetsdomstolen skulle bedömas med hänsyn till den allmänna jämningsregeln i kollektivavtalslagens 8 §. Föreningen anför vidare:

Denna jämningsregel, som ofta återopats i rättstillämpningen, gör det möjligt för arbetsdomstolen att — icke bara i det av motionären till synes åsyftade specialfallet — taga vederbörlig hänsyn till alla föreliggande omständigheter när det gäller frågan om ansvarsfördelning mellan fackförening och enskilda medlemmar för en viss åtgärd, vilken bedömes som olovlig. Det är endast undantagsvis som förhållandena äro sådana, att exempelvis fackföreningsmedlemmarna över lag äro i god tro beträffande en åtgärds lovlighet, medan fackföreningsledningen är i ond tro. Alla tänkbara övergångar finnas från denna situation till det fall då såväl fackföreningens styrelse som fackföreningens övriga medlemmar äro i lika mån klara över att en viss åtgärd är olovlig. Att bedöma alla sådana fall efter den av motionären föreslagna regeln vore icke möjligt. Regeln skulle för övrigt täcka också sådana fall då initiativet till en klart olovlig åtgärd kommit från de enskilda fackföreningsmedlemmarnas sida ehuru jämväl fackföreningen senare förfarit på ett sätt som grundar skadeståndsansvar.

Med hänsyn till det sålunda anförda hemställer Arbetsgivareföreningen, att utskottet måtte avstyrka bifall till motionen.

Utskottet

Utskottet vill till en början erinra om att såsom påföljd för den som åsidosätter sina förpliktelser enligt kollektivavtal eller kollektivavtalslagen icke inträder något straffansvar men väl skyldighet att gottgöra den skada som uppkommit på grund av åtgärden. I flera betydelsefulla avseenden avviker kollektivavtalslagens regler om skadestånd från de allmänna skadestandsreglerna i för den skadevållande mildrande riktning. Om flera är ansvariga för skada gäller enligt de allmänna reglerna att full skadeståndsskyldighet gentemot den skadelidande åvilar alla de för skadan ansvariga; enligt kollektivavtalslagen skall skadeståndsskyldigheten fördelas mellan de ansvariga efter vars och ens större eller mindre skuld, och någon solidarisk ansvarighet inträder alltså icke. Möjlighet till väsentlig lindring för den skadevållande öppnas även genom föreskriften att skadeståndet efter vad som finnes skäligt må nedsättas eller helt bortfalla, och i samma riktning verkar den fastställda maximigränsen vid 200 kronor för det skadestånd som kan ådömas enskild arbetare.

Utskottet vill vidare framhålla, att det syfte som motionären närmast synes ha velat uppnå, nämligen att från skadeståndsskyldighet skydda organisationsmedlemmar, som deltagit i en olovlig stridsåtgärd utan att

de därvid haft klart för sig det otillåtna i förfarandet, väl kan tillgodoses med den utformning som kollektivavtalslagen redan har, genom tillämpning av den nyssnämnda bestämmelsen om jämkning av skadestånd eller fullständig befrielse därifrån.

Kollektivavtalslagens skadeståndsregler är enligt utskottets mening väl avvägda, och utskottet avstyrker därför motionen.

Utskottet hemställer,

att förevarande motion, II: 15, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 29 mars 1955

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Norman, Nils Elowsson, Axel E. Svensson, Magnusson, Grönkvist, fru Hamrin-Thorell, herrar Alvar Andersson och Alexanderson*; samt

från andra kammaren: herrar Carlsson i Bakeröd, Bengtsson i Varberg, fröken Sandell, herrar Rimmerfors, Johansson i Södertälje, Fredriksson, Königson och Ahlberg.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.
